

فقہ اخلاق و فقہ تلبسائے

مکتبہ اسلامیہ جامعہ

Islamic

مکتبہ اسلامیہ جامعہ

پتہ: مکتبہ اسلامیہ جامعہ، سائبر، پتہ: مکتبہ اسلامیہ جامعہ، سائبر، پتہ: مکتبہ اسلامیہ جامعہ، سائبر

فون: ۰۱۱-۲۶۶۷۷۶۶

ایمیل: mosque@mosque.com

پتہ: مکتبہ اسلامیہ جامعہ، سائبر

فون: ۰۱۱-۲۶۶۷۷۶۶

ایمیل: mosque@mosque.com

پتہ: مکتبہ اسلامیہ جامعہ، سائبر

فون: ۰۱۱-۲۶۶۷۷۶۶

ایمیل: mosque@mosque.com

پتہ: مکتبہ اسلامیہ جامعہ، سائبر، پتہ: مکتبہ اسلامیہ جامعہ، سائبر، پتہ: مکتبہ اسلامیہ جامعہ، سائبر

ایمیل: mosque@mosque.com

۱۲

۱۳

۱۴

۱۵

۱۶

۱۷

۱۸

۱۹

۲۰

۲۱

۲۲

۲۳

۲۴

۲۵

۲۶

۲۷

تکلیفات
نشر نگاه معاصر

مناسبات فقہ و اخلاق

محمد ہدایتی

۱۸۶-۶-۲-۱

۶-۱-۱-۱

۶-۱-۱-۲

۶-۱-۱-۳

۶-۱-۱-۴

۶-۱-۱-۵

۶-۱-۱-۶

۶-۱-۱-۷

۶-۱-۱-۸

۶-۱-۱-۹

۶-۱-۱-۱۰

۶-۱-۱-۱۱

۶-۱-۱-۱۲

۶-۱-۱-۱۳

۶-۱-۱-۱۴

۶-۱-۱-۱۵

۶-۱-۱-۱۶

۶-۱-۱-۱۷

۶-۱-۱-۱۸

۶-۱-۱-۱۹

۶-۱-۱-۲۰

۶-۱-۱-۲۱

۶-۱-۱-۲۲

۶-۱-۱-۲۳

۶-۱-۱-۲۴

۶-۱-۱-۲۵

۶-۱-۱-۲۶

۶-۱-۱-۲۷

۶-۱-۱-۲۸

۶-۱-۱-۲۹

۶-۱-۱-۳۰

فهرست

۹-..... مقدمه

بخش اول

کلیات

۱۳-..... ۱- تبیین بحث

۱۳-..... ۱-۱- بیان مسأله

۱۴-..... ۲-۱- جایگاه بحث

۱۴-..... ۳-۱- هدف

۱۵-..... ۴-۱- اهمیت

۱۶-..... ۲- پیشینه پژوهش

۲۰-..... ۳- یادداشت‌ها

بخش دوم

شناخت فقه و اخلاق

۲۷-..... فصل اول: پیشینه دانش فقه و اخلاق در تقسیم علوم

۲۷-..... ۱- تاریخ تقسیم علوم

۲۸-..... ۲- دانش فقه و اخلاق در تقسیم علوم

۲۸-..... ۱-۲- روش قرآن و روایات

۲۹-..... ۲-۲- برداشت از یک روایت

۲۹	۳-۲. روایات فرض و فضل
۳۱	۳. نتیجه فصل
۳۱	■ یادداشت‌ها
۴۳	فصل دوم: شناخت فقه
۴۴	۱. لغت فقه
۳۴۴	۱-۱. معنای فقه در کتب لغت
۴۴	۲-۱. ریشه‌شناسی لغوی فقه
۴۵	۳-۱. کاربرد فقه در قرآن کریم
۴۵	۴-۱. کاربرد فقه در روایات
۴۷	۲. اصطلاح فقه
۴۷	۱-۲. اصطلاح نخست: فهم معارف دین
۴۸	۲-۲. اصطلاح دوم: فهم احکام عملی دین
۵۵	۳-۲. اصطلاح سوم: علم فقه
۷۴	۳. نتیجه فصل
۷۵	■ یادداشت‌ها
۱۷۷	فصل سوم: شناخت اخلاق
۱۷۷	۱. لغت اخلاق
۱۷۸	۲. اصطلاح علم اخلاق
۱۷۸	۳. تاریخ علم اخلاق
۱۷۸	۴. حکمت عملی و اخلاق
۱۷۹	۵. علم، صنعت، فن و هنر
۱۷۹	۶. تعریف علم اخلاق
۱۷۹	۷. موضوع علم اخلاق
۱۸۰	۷-۱. تحدید موضوع
۱۸۰	۷-۲. گستره موضوع
۱۸۵	۸. مفاهیم و احکام اخلاقی
۱۸۷	۹. هدف
۱۸۷	۱۰. اهمیت علم اخلاق

۱۸۷	۱۰-۱. اخلاق و آغاز خلقت
۱۸۸	۱۰-۲. اخلاق و آفرینش انسان
۱۸۸	۱۰-۳. اخلاق در دین
۱۸۸	۱۰-۴. اخلاق در فقه
۱۸۹	۱۱. ادله و منابع
۱۹۰	۱۲. رابطه دین و اخلاق
۱۹۱	۱۲-۱. عدم وابستگی اخلاق به دین
۱۹۸	۱۲-۲. وابستگی اخلاق به دین
۲۱۰	۱۳. ادب
۲۱۱	۱۳-۱. اهمیت و جایگاه ادب
۲۱۲	۱۳-۲. لغت‌شناسی ادب
۲۱۳	۱۳-۳. اصطلاح نخست ادب
۲۱۸	۱۳-۴. اصطلاح دوم ادب
۲۱۹	۱۳-۵. سنجشی بین دو اصطلاح
۲۲۰	۱۴. اخلاق و سایر علوم
۲۲۱	۱۵. نتیجه فصل
۲۲۲	■ یادداشت‌ها

بخش سوم

بررسی دیدگاه‌ها در ارتباط با مناسبات فقه و اخلاق و نظر برگزیده

۳۱۱	فصل اول: گزارشی از یک گفتگو
۳۱۳	فصل دوم: دیدگاه جداانگاری و انفصال
۳۱۳	۱. تنافر و ناسازگاری
۳۱۶	۲. استقلال و تمایز
۳۱۷	۲-۱. ماهیت علم
۳۱۷	۲-۲. موضوع
۳۱۹	۲-۳. محمول و حکم
۳۲۲	۲-۴. هدف و غایت
۳۲۴	۲-۵. قلمرو

۶-۲. روش ۳۲۴

۷-۲. ضمانت اجرا ۳۲۵

۸-۲. منبع ۳۲۶

۳. نتیجه فصل ۳۲۷

■ یادداشت‌ها ۳۲۷

فصل سوم: دیدگاه ارتباط و پیوستگی ۳۳۳

۱. اتحاد و یگانگی ۳۳۳

۲. پیوند و وابستگی ۳۳۵

۱-۲. ابزارها و مدل‌های پیشنهادی پیونددهنده میان فقه و اخلاق ۳۳۶

۲-۲. عامل برگزیده پیوند: عقلانیت دینی ۳۳۹

۳. نتیجه فصل ۳۶۶

■ یادداشت‌ها ۳۶۷

□ نتیجه‌گیری ۴۲۱

□ منابع ۴۲۳

□ Abstract ۴۶۹

مقدمه

مناسبات فقه و اخلاق در جستجوی ارتباط و پیوندی میان دو دانش فقه و اخلاق است تا سازگاری و هماهنگی بیشترین دو بخش مهم از معرفت دینی را فراهم آورد و هموارترین بستر و استوارترین روش برای استنباط فقهی و اخلاقی از متون و منابع دینی با هم‌گرایی موجه و قابل دفاعی از الزامات فقهی و ارزش‌های اخلاقی را ایجاد کرده و با بیان برخی آفت‌ها و آسیب‌های دستگاه فکری اجتهاد، زمینه‌های تاریخی جدایی اخلاق از فقه را بررسی نماید.

این اثر در سه بخش ترسیم شده است. بخش نخست که به طور معمول به بیان کلیاتی درباره موضوع بحث، جایگاه و هدف و اهمیت آن پرداخته و به پیشینه پژوهش و روش آن اشاره می‌کند.

بخش دوم که در قالب سه فصل ترتیب یافته است پس از توضیحی درباره مرزبندی دو دانش فقه و اخلاق که به مقتضای تقسیم و طبقه‌بندی علوم صورت گرفته، به منظور شناخت دانش فقه، معانی لغوی و اصطلاحی فقه را جستجو می‌کند و عوامل انحصار فقه در خصوص احکام عملی را مورد بررسی قرار می‌دهد تا زمینه‌های تاریخی جدایی فقه اصطلاحی از اخلاق، که بیشتر مربوط به صفات می‌شده است، آشکار گردد؛ سپس از اعم بودن موضوع این دانش نسبت به رفتار و صفات دفاع می‌کند. همچنین از جهت منبع، رغبت افراطی و ناموجه به روایات منسوب به اهل بیت (ع) به جای اصل قرار دادن قرآن کریم و سنت نبوی (ص) و نیز بی‌اعتنایی به عقل و بنای عقلا را یادآوری نموده تا نشانه‌های ساختار فکری غیر مهذب در فقه کنونی نمایان گردد. آنگاه به شناخت و اهمیت دانش اخلاق پرداخته و بر اعمیت موضوع آن نیز نسبت به صفت و رفتار تأکید کرده و با بیان